

"Bu, Allah'ın kelâmıdır." , "Allah'ca murad olan mânâ, haktır." , "Mânâ-yı murad, budur." üç kaziyeyi izah eder misiniz?

"Kur'an'ın her kelâmı üç kaziyeyi müştemeldir. Birincisi, bu Allah'ın kelâmıdır. İkincisi, Allah'ca murad olan mana budur. Üçüncüsü, mana-yı murad budur. Eğer Kur'an'ın o kelâmı, başka bir manaya ihtimali olmayan muhkemattan olursa veya Kur'an'ın başka yerinde beyan edilmiş ise, birinci ve ikinci kaziyeleri aynen kabul etmek lazımdır. Ve inkârları küfürdür. Şayet Kur'an'ın o kelâmı, başka bir manaya ihtimali olan bir nas veya zahir olursa, üçüncü kaziyeyi kabul etmek lazım olmadığı gibi inkârları küfür de değildir. İşte müfessirlerin ihtilafı ancak ve ancak bu kısma aittir."(1)

KELİMELEER:

KELAM: söz. KAZİYE: hüküm. MÜŞTEMİL: içine alan. MURAD: istenilen, irade edilen. MANA-YI MURAD: kastedilen mana. MUHKEMAT: manası açık ve teville ihtiyaç olmayan ayetler. NAS: açık ve kesin ayet. ZAHİR: manası açık olan. MÜFESSİR: Kur'an'ın manalarını izah eden âlimler. İHTİLAF: anlaşmazlık, uyuşmazlık.

Üstadımızın mezkûr beyanında, Kur'an'ın her ayetinin üç hükmü içine aldığı belirtilmiştir. Bu hükümler şunlardır:

Birinci Kaziyeye: *O ayetin Allah'ın kelâmı olmasıdır.* Bu sebeple tek bir ayetin inkarı, kişiyi kafir yapar ve küfre sokar. Kur'an'ın tek bir ayetini inkar eden ile tamamını inkar eden arasında hiçbir fark yoktur. İkisi de kâfirdir ve İslam dairesinin dışındadır. İşte "**Kur'an'ın her kelâmı üç kaziyeyi müştemeldir. Birincisi, bu Allah'ın kelâmıdır.**" sözüyle kastedilen mana budur.

İkinci Kaziyeye: *Allah'ın murad ettiği mananın ayetten açıkça anlaşılmasıdır* ki, buna "muhkem ayet" denir. Bazen de ayetin manası kapalıdır; fakat bu kapalı ayet, başka bir ayet ile izah edilir. Her iki durumda da ictihad bunlara giremez. Zira Allah, hükmünü açıkça beyan etmiştir.

Muhkem ayetlere örnek olarak: "**Namaz kıl, oruç tut, zekât ver, hacca git...**" gibi emirleri sayabiliriz. Bu ayetlerdeki mana açık olduğundan dolayı bu ayetlerde ictihad yapılamaz. Ayrıca bunları inkâr etmek de küfürdür.

Manası başka bir ayette izah edilen ayete örnek olarak, şu ayeti gösterebiliriz:

“Muhakkak ki Allah size kanı haram kıldı.” (Bakara, 2/183)

Bu ayet-i kerimede, kanın haram olduğu belirtilmiş ancak bu kanın mahiyeti belirtilmeyerek mutlak bırakılmıştır. Haram olan kanın mahiyeti, En'am suresi 145. ayette **“akıcı kan”** olarak açıklanmıştır. Bu izahattan anlaşılır ki, dalak ve ciğerdeki kan akıcı olmadığından haram değildir. Haram olan sadece akıcı kandır. İşte haram olan kanın mahiyeti, yine Allah tarafından başka bir ayette izah edildiğinden dolayı, ayeti böylece kabul etmek gerekir. Bunu inkar etmek veya ayet hakkında yersiz teviller yapmak kişiyi küfre sokar.

Demek bir ayetin manası açıksa ya da diğer bir ayet ile izah edilmişse, bu ayetler **“muhkemat”** sınıfına dahil olmakta ve onlarda ictihad yapılamamaktadır. Zira ictihad, sadece manası açıkça anlaşılabilen ayetlerde, mananın anlaşılması maksadıyla yapılır. İkinci kaziyenin hükmünün geçerli olduğu ayetlerde ise mana zaten açıktır. Bu sebeple ictihada lüzum yoktur. **İşte,**

“Kur'an'ın her kelamı üç kaziyeyi müstemildir... İkincisi, Allah'ca murad olan mana budur... Eğer Kur'an'ın o kelamı, başka bir manaya ihtimali olmayan muhkemattan olursa veya Kur'an'ın başka yerinde beyan edilmiş ise, birinci ve ikinci kaziyeleri aynen kabul etmek lazımdır. Ve inkârları küfürdür.”

sözyle kastedilen mana budur.

Üçüncü Kaziyeye: Ayet hakkında söylenen **“Mana-yı murad budur”** hükmüdür. Evet, bazen ayetin manası açık olmayıp, birçok manaya gelme ihtimali vardır. Tabiri caizse, ayet-i kerime adeta bir deniz gibi olup, içinde birçok manayı barındırmaktadır. Âlimler, kendi anlayışlarına göre bir manayı ve bir ihtimali seçerler. İşte ayetlerin bu manaları hakkındaki müfessirlerin sözünü kabul etmemek küfür değildir. İsterseniz misallerle bu kaziyeyi daha iyi anlamaya çalışalım:

1. “Haccı ve umreyi Allah için tamamlayınız.”(Bakara, 2/196)

Bu ayet-i kerimede Allah Teâlâ, hac ve umreyi tamamlamayı emretmiş, ancak tamamlamaktan muradının ne olduğunu hem bu ayette, hem de başka bir ayette beyan etmemiştir. İşte ictihad burada söz konusudur:

İmam-ı Azam'a göre *“tamamlamaktan”* kasıt: Eğer umreye gidilebilirse, farz,

---

vacip, sünnet ve müstehabına riayet ederek umreyi yerine getirmektir. Bu mezhebe göre umre sünnettir. Bu mezhep imamları “tamamlamayı”, “gitmek” manasında anlamayıp; eğer gidilebilirse, “hakkıyla eda edilmesi” manasında anlamışlardır.

İmam Şafi'ye göre ise, tamamlamaktan kasıt “gitmektir.” Bu mezhebe göre umreye gitmek farzdır.

Görüldüğü gibi, “tamamlayın” emrini farklı anlamak, hükmün farklı olmasına sebep olmuştur. Umreye gitmek bir mezhepte sünnet olurken, diğerinde farz olmuştur.

Şimdi birisi umreye “sünnet” dese ve tamamlamayı farz, vacip ve sünnete uygun olarak eda etmek şeklinde kabul ederek umrenin farz olduğu hükmünü inkar etse, ya da bir başkası tamamlamayı “gitmek” olarak anlasa ve sünnet diyenlerin görüşünü inkar etse, bu görüş onları kâfir etmez. **İşte,**

“Kur'an'ın her kelamı üç kaziyeyi müştemeldir... Üçüncüsü, mana-yı murad budur... Üçüncü kaziyeyi kabul etmek lazım olmadığı gibi inkârları küfür de değildir. İşte müfessirlerin ihtilafı ancak ve ancak bu kısma aittir.”

sözünün manası budur.

2. “Muhakkak ki biz sana Kevseri verdik. O halde namaz kıl ve kurban kes.”(Kevser, 108/1-2)

Kurban kesmenin hükmü, **İ. Azam'a** göre vacip iken; **İ. Şafi** ve **İmameyn'e** göre sünnettir. İhtilafın sebebi, mezkûr ayeti anlamadaki farklılıktır.

İ. Azam ayeti şöyle anlar: Birinci ayet olan “Biz sana Kevseri verdik” ayetindeki muhatap Resulullah'tır. İkinci ayetteki muhatap ise, Ümmet-i Muhammed'dir.

Ayetteki “Namaz kıl” emrinden maksat beş vakit namazdır ki, bu emir ümmete emredilmiştir. Kurban kesmek emri de bizedir. Dolayısıyla kurban kesmek vacip olur.

İ. Şafi ve **İmameyn** ise ayeti şöyle anlar: Birinci ayet olan “Biz sana Kevseri verdik.” ayetindeki muhatap Efendimiz (sav) olduğu gibi, ikinci ayet olan “O halde namaz kıl ve kurban kes” ayetindeki muhatap da yine O'dur. Buradaki namazdan maksat beş vakit namaz olmayıp, gece namazıdır ki, bu, peygamberlere farzdır. Kurban kesme emri de Efendimize (sav) ait olup, ümmetine sünnettir.

Görüldüğü gibi, kurban kesmenin bir ibadet olduğu hakkında ihtilaf yoktur. İhtilaf, kurban kesmenin hükmü hakkındadır. Bir kısım âlimler vacip derken, bir kısmı sünnet demiştir. Kurban kesmenin vacip olduğunu inkar etmek, ya da sünnet olduğunu inkar etmek ise kişiyi küfre sokmaz. **İşte,**

“Kur'an'ın her kelamı üç kaziyeyi müştemildir... Üçüncüsü, mana-yı murad budur... Üçüncü kaziyeyi kabul etmek lazım olmadığı gibi inkârları küfür de değildir. İşte müfessirlerin ihtilafı ancak ve ancak bu kısma aittir.”

sözünün manası budur.

3. “Ey iman edenler! Namaza kalktığınızda yüzünüzü yıkayın...” (Maide, 5/6)

Bu ayet-i kerimede Cenabı Hak, abdestte yüzü yıkamayı emretmiştir. Emir, muhkem ve açık olduğundan dolayı ictihad buna giremez. Bu yüzden dört mezhep âlimleri yüz yıkamanın farziyyetini kabul etmiştir. Ancak ayette yüzün tarifi yapılmamış ve sınırları çizilmemiştir. O halde yüz neresidir? İşte ihtilaf buradadır.

Mesela **Ahmed İ. Hanbel**, kulakların da yüze dahil olduğunu kabul ederek, kulakları yıkamanın farz olduğunu söylemiştir. Şimdi biz yüzü yıkamanın farziyyetini inkar etsek, kafir oluruz. Çünkü ayet-i kerime, başka bir ihtimale gelmesi mümkün olmayan muhkemattandır ve yüzü yıkamak ayetin açık hükmüdür. Ama İ. Hanbel'in görüşünü inkar ederek *“Kulak yüze dahil değildir.”* desek, kafir olmayız. Çünkü bu görüş, ayetin açık hükmü olmayıp, ayetten yapılan bir istinbattır. Tabi İ. Hanbel'in bu konuda hadisten de delilleri vardır. Konumuz bu olmadığından, o kapıyı açmıyoruz. **İşte,**

“Kur'an'ın her kelamı üç kaziyeyi müştemildir... Üçüncüsü, mana-yı murad budur... Üçüncü kaziyeyi kabul etmek lazım olmadığı gibi inkârları küfür de değildir. İşte müfessirlerin ihtilafı ancak ve ancak bu kısma aittir.”

sözünün manası budur.

4. “Eğer hastaysanız veya seferde iseniz veya tuvaletten gelmişseniz veya kadınlara dokunmuş ve su bulamamış iseniz, temiz bir toprak ile teyemmüm ediniz.”(Maide, 5/6)

Cenabı Hak bu ayet-i kerimede, abdesti bozan şeyleri sayarken **“Lâmestümü-n nisa”** buyurarak, kadınlara dokunmayı da zikretmiştir. Kadınlara dokunmak abdesti bozar. Bunu inkar etmek, kişiyi küfre sokar. Fakat kadınlara dokunmaktan maksat nedir? İ. Şafi'ye göre bu: Kadına maddi bir temasta bulunmak ve onun tenine dokunmaktır. Yani İ. Şafi hazretleri, ayeti mutlak olarak almıştır.

İ. Azam ise, dokunmayı cima (cinsel ilişki) ile tefsir etmiştir. Ona göre tene

---

dokunmak abdesti bozmaz, ancak cinsel ilişki bozar. Ve bu ictihadına şunları delilleri getirmiştir:

1. İ. Abbas Hazretleri, ayetteki dokunmayı “**cima**” ile tefsir etmiştir.

2. Büyük Arap lügat âlimi **İbnü-s Sikkit**: “*Bundan maksat cimadır. Zira Arapça’da ‘lemes’ (dokunmak) kelimesi ‘nisa’ (kadın) kelimesi ile yan yana geldiğinde, bundan tene temas değil; cima kastedilir. Zira Araplar ‘Lâ mestümü-l mera’ dediklerinde, kadınla cimayı kastederler. Ayetin manası da budur.*” demiştir.

3. Efendimizin, eşlerinden bazılarını öptükten sonra abdest almadan namaz kıldığını Hz. Aişe nakil etmiştir. Eğer dokunmak abdesti bozsaydı, Efendimizin (sav) tekrar abdest alması gerekirdi.

4. Hz. Aişe başka bir rivayetinde şöyle der:

“Ben Resulullah’ın önünde yatsı namazını kılarken boylu boyunca uzanırdım. Efendimiz vitri kılacağı zaman ayağıyla beni dürter ve namazını öyle kılardı.”

Eğer kadına dokunmak abdesti bozsaydı, Efendimizin (sav) tekrar abdest alması gerekirdi. Madem almamıştır, o halde dokunmak abdesti bozmamaktadır.

Bütün bu haberleri değerlendiren Hanefiler, ayetteki “Kadınlara dokunduğunuzda” ifadesini “cima” olarak tefsir etmişlerdir.

Şafiler ise, Hz. Aişe’nin birinci hadisini zayıf görürler. İkinci hadisini ise, arada elbise olmasına hamlederler veya “*Bu sadece Resulullah’a mahsustur.*” derler.

Görüldüğü gibi, “kadınlara dokunduğunuzda...” ayetindeki “dokunmanın” manasını anlamada âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bir kısım âlimler bundan “cima”yı anlarken, bir kısmı “mutlak dokunmayı” anlamışlardır. Şimdi biz, “Kadına dokunmak abdesti bozmaz, ya da bozar” desek ve diğer âlimin görüşünü kabul etmesek, bu bizi kâfir yapmaz. Çünkü onun görüşü, ayetin açık manası olmayıp, istinbattır. **İşte,**

“Kur’an’ın her kelamı üç kaziyeyi müştemildir...Üçüncüsü, mana-yı murad budur... üçüncü kaziyeyi kabul etmek lazım olmadığı gibi inkârları küfür de değildir. İşte müfessirlerin ihtilafı ancak ve ancak bu kısma aittir.”

sözünün manası budur.

Netice: Kur’an’ın her kelamı üç kaziyeyi müştemildir.

Birincisi kazıye: O ayetin Allah'ın kelamı olmasıdır. Bu sebeple tek bir ayetin inkarı, kişiyi kafir yapar ve küfre sokar.

İkinci Kazıye: Allah'ın murad ettiği mananın ayetten açıkça anlaşılmasıdır veya murad olan mananın başka bir ayette izah edilmesidir. Her iki durumda da ictihad bunlara giremez.

Üçüncü Kazıye: Ayetin farklı manalara gelebilme ihtimali olduğunda, müfessirlerin mana-yı muradı, kendi anlayışlarına göre çıkarmalarıdır. Farklı manalara gelmesi mümkün olan ayetler hakkında müfessirler ictihad ve istinbat yapmışlardır. Müfessirlerin ihtilafının sebebi, ayetlerin farklı manalara gelme ihtimalidir. Müfessirlerin bu sözlerini inkar etmek insanı küfre sokmaz. Ancak şu unutulmamalıdır ki, müfessirler ve müctehidler, anlayış hususunda kendilerine Allah tarafından bir genişlik ihsan edilmiş kimselerdir. Bu sebeple onların görüşlerine saygısızlık yapmamak gerekir. onların kırk dakikada çıkarttığı bir manayı, bizim gibilerin kırk senede çıkarması mümkün değildir.

Bu mesele, hizmetimizin hazırlamış olduğu "[Asrımızın hastalığı mezhepsizlik](#)" isimli eserde detayları ile anlatılmıştır. Daha fazla bilgi arzu edenleri, bu eserimize havale ediyoruz.

Dipnotlar:

- (1) bk. [İşaratü'l-İ'caz, Bakara Sûresi 6. Âyetin Tefsiri.](#)
- (2) bk. [Bu cümlelerin izahının yapıldığı dersi izlemek için tıklayınız.](#)